

Стасюк Л.П.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 2	0101 Педагогічна освіта	вибіркова
Модулів 3	6.010102 Початкова освіта	Рік підготовки 1
Змістових модулів 2		Семестр 8
ІНДЗ: немає		Лекції 24 год.
Загальна кількість годин 72		Практичні 10 год.
Тижневих годин:	Бакалавр	Самостійна робота 20 год.
Аудиторних 2		Індивідуальна робота 18 год.
самостійної роботи 1 індивідуальної роботи 1		Форма контролю: <u>залік</u>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни "Актуальні проблеми малокомплектної школи" є оволодіння майбутніми учителями початкових класів основами навчально-виховного процесу та педагогічною технікою в умовах малокомплектної початкової сільської школи.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни "Актуальні проблеми малокомплектної школи" є: усвідомлення студентами суті, структури та специфіки навчально-виховного процесу в малокомплектній початковій сільській школі, аналіз дидактичної та методичної літератури, вироблення у студентів умінь вибирати форми і методи навчання з урахуванням конкретних умов навчальної діяльності, моделювання навчальних занять у залежності від дидактичної мети, ознайомлення зі змістом і основними формами методичної роботи в школі, формування прагнення та умінь застосовувати ефективні методи і прийоми навчання, педагогічні технології, засвоєння студентами знань про особливості взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу, діагностування рівня якості знань, вихованості учнів та рівнів згуртованості різновікового колективу класу-комплекту, виховання професійних якостей та потреби у самовдосконаленні.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні підходи і вимоги до побудови змісту освіти в сучасній національній школі, положення державних документів щодо організації навчально-виховного процесу в малокомплектній початковій сільській школі, реалізацію комплексного плану заходів щодо розвитку загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості;
- вимоги до специфіки і структури уроку у класі-комплекті, самостійної роботи та навиків самоконтролю;
- сутність нових педагогічних технологій, гарантованість їх кінцевого результату, проектування оптимального навчально-виховного процесу;

- головні відмінності методики та структури уроків у класі-комплекті: а) обов'язковість і різноманітність самостійної роботи; б) чіткість і взаємовідповідність структур етапів “самостійна робота” – “робота з учителем; в) варіанти типів і структури уроків у класах-комплектах у залежності від кількості класів;
- особливості функціонування навчально-виховних комплексів “школа-дитячий садок”;
- специфіку організації і розвитку різновікового колективу; позакласної та позашкільної виховної роботи;
- методику педагогічної взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу в умовах села.

вміти:

- аналізувати державні документи, які відображають зміст освіти та специфіку навчально-виховного процесу в малокомплектній початковій сільській школі;
- характеризувати навчально-виховний процес у означеному типі шкіл із точки зору соціально-економічних та психолого-педагогічних чинників, організації викладання та учіння, реалізації принципів навчання та виховання;
- аналізувати монографічну та методичну літературу з педагогіки та методики викладання, описувати основні компоненти процесу навчання в умовах класу-комплекту;
- використовувати кращі надбання педагогічного досвіду в організації навчально-виховної діяльності учнів малокомплектної початкової сільської школи;
- ретранслювати загальні дидактичні положення на конкретні педагогічні умови, творчо переосмислювати педагогічні закономірності, методичні рекомендації, поурочні розробки у залежності від умов діяльності малокомплектної початкової сільської школи;
- раціонально поєднувати класи у комплекти, складати розклад занять;
- визначати оптимальну структуру і зміст уроку в класі-комплекті, поєднувати уроки різнопредметного і однопредметного змісту;
- ретельно розподіляти і раціонально використовувати час на уроці, етапи - “самостійна робота” – “робота з учителем”;
- моделювати уроки різних типів і структури;
- організовувати і проводити групову, диференційовану та індивідуальну роботу;
- застосовувати підручники, індивідуальний роздавальний матеріал, таблиці, додаткові інструкції, які допомагають учням виконувати самостійну роботу, вносити лаконічні і гранично чіткі доповнення в інструкцію підручника, поєднувати інструкцію з алгоритмічними приписами;
- використовувати різні засоби унаочнення з вербальною підтримкою;
- будувати виховну роботу за єдиним календарним планом, у якому передбачені спільні форми роботи для всіх класів, диференційовані та індивідуальні завдання для одновікової групи;
- здійснювати технологічно вміле керівництво різновіковим колективом;
- забезпечувати належну матеріально-технічну базу навчання (дидактичний матеріал, технічні засоби, наочні посібники);
- залучати родини учнів та сільську громаду до участі у проведенні позакласних і позашкільних заходів;
- здійснювати пропаганду педагогічних знань серед батьків учнів; взаємодію всіх виховних центрів соціального довкілля.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години / 2 кредити ECTS.

1. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Дидактико-організаційні особливості навчально-виховного процесу в МКШ

Тема 1: Малокомплектна початкова сільська школа як тип навчально-виховного закладу в системі освіти України: стан, проблеми та перспективи розвитку (1 год.)

Соціально-педагогічна сутність функціонування малокомплектних початкових сільських шкіл (МКПСШ) у системі національної освіти України. Робота малокомплектної початкової сільської школи в умовах нового господарського механізму. Школа як центр соціально-культурного розвитку села. Трансформаційні процеси в агропромисловому комплексі й малокомплектна початкова сільська школа. Шляхи пошуку оптимізації навчально-виховної роботи. Передовий досвід становлення малокомплектних шкіл у нових соціально-економічних умовах. Розробка моделей функціонування сільської малокомплектної початкової школи як важливої ланки безперервної освіти. Напрями оновлення сільської малокомплектної початкової школи.

Тема 2: Теоретичні аспекти організації та особливості планування навчального процесу в малокомплектній сільській школі (1 год.)

Особливості проектування навчального процесу в малокомплектній початковій сільській школі. Взаємодія зовнішніх (організаційних) та внутрішніх (психолого-дидактичних) умов в організації навчально-виховного процесу. Оптиміальне поєднання класів у комплекти. Структурування навчальних програм. Специфіка розкладу занять у класах-комплектах. Поєднання уроків різнопредметного та однопредметного змісту. Зменшення тривалості уроків для шестирічних першокласників. Спільні заняття для всіх класів. Регламент щоденного навантаження вчителя.

Тема 3: Структура побудови уроків у малокомплектній початковій сільській школі різної структури (2 год.)

Багатоваріантність структури уроків в умовах одно- і двокомплектної початкової школи. Ретельне продумування і раціональне використання часу на уроці як важлива умова ефективності навчання. Раціональні прийоми початку уроку у класі-комплекті. Урок у МКПСШ – як 2 чи 3 самостійних за метою і змістом уроки. Основні елементи уроку: організація класу-комплекту, повідомлення нових знань, їх закріплення, перевірка засвоєння матеріалу. Головні відмінності методики й структури уроків у класі-комплекті: а) самостійна робота – обов'язковий елемент кожного уроку; б) взаємовідповідність структур етапів “самостійна робота” – “робота з учителем”. Залежність різноманітності структури уроку від нерівномірної наповнюваності класів. Різні форми і методи організації засвоєння нових знань. Організація початку уроку в умовах класу-комплекту. Сукупність методів, прийомів та форм навчальної роботи в малокомплектній початковій сільській школі.

Тема 4: Дидактичні особливості різнопредметних, однопредметних та однотемних уроків. Психолого-педагогічна сутність і функції самостійної роботи та навиків самоконтролю в малокомплектній школі. Підручники, наочні посібники, дидактичний матеріал, інструкції та алгоритмічні приписи, їх застосування в умовах класу-комплекту (2 год.)

Дидактичні особливості різнопредметних, однопредметних та однотемних уроків. Залежність методики проведення уроку в класі-комплекті від особливостей навчальної роботи в класах з низькою наповнюваністю. Інтенсивність активного спілкування вчителя з учнями класу-комплекту на уроці. Особливості підготовки вчителя до однотемних занять: зіставлення вимог програми кожного класу, що входить у комплект; чіткість уявлення перспективи засвоєння навчального матеріалу; проведення спільних етапів роботи. Специфіка організуючої, контролюючої та спрямовуючої функцій діяльності вчителя на уроці в класі-комплекті. Форми проведення спільних занять на уроках у класі-комплекті: вступні бесіди, тематичні і міжпредметні узагальнення, екскурсії, перегляд кадрів діафільмів, робота на пришкольній ділянці. Умови доцільності проведення однотемних занять: рівень засвоєння попередніх знань, загальний розвиток учнів, характер навчального матеріалу для кожного класу. Структурування однотемного програмного матеріалу для класу-комплекту.

Змістовий модуль 2. Внутрішньошкільний контроль та виховна робота у малокомплектній початковій школі

Тема 5: Функції, методи та види внутрішньошкільного контролю в МКШ. (1 год.)

Технологія контролю, науково-педагогічні вимоги щодо забезпечення його дієвості. Різноманітність методів контролю. Форми контролю та їх доцільність

Тема 6: Педагогічний аналіз як складова управління навчально-виховним процесом у МКШ. (1 год.)

Педагогічний аналіз – провідна функція управління школою. Специфіка педагогічного аналізу в умовах СМКШ та його результативність

Тема 7: Організаційно-педагогічні умови та завдання виховної роботи в сільській малокомплектній школі. Організація діяльності різновікових груп. (2 год.)

Теоретичні основи специфіки виховної роботи в малокомплектній початковій сільській школі. Завдання виховної роботи в означеному типі шкіл. Організаційно-педагогічні умови організації виховної роботи. Створення різновікового колективу. Формування гуманних взаємин в різновікових групах школярів малокомплектної початкової сільської школи. Взаємозв'язок української народної та наукової педагогіки у виховній роботі різновікових груп молодших школярів малокомплектної початкової сільської школи. Планування виховної роботи і розподіл функціональних обов'язків. Забезпечення педагогічно обумовленого вибору форм організації виховної діяльності у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями учнів кожного класу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усьог о	у тому числі			
		Лек.	Практ. (Семін.)	Інд.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль І. Дидактико-організаційні особливості навчально-виховного процесу в МКШ					
Тема 1: Малокомплектна початкова сільська школа як тип навчально-виховного закладу в системі освіти України: стан, проблеми та перспективи розвитку	9	4	1	2	2
Тема 2: Теоретичні аспекти організації та особливості планування навчального процесу в малокомплектній сільській школі	7	2	1	2	2
Тема 3: Структура побудови уроків у малокомплектній початковій сільській школі різної структури	16	4	2	4	6
Тема 4: Дидактичні особливості різнопредметних, однопредметних та однопредметних уроків. Психолого-педагогічна сутність і функції самостійної роботи та навиків самоконтролю в малокомплектній школі. Підручники, наочні посібники, дидактичний матеріал, інструкції та алгоритмічні приписи, їх застосування в умовах класу-комплекту	10	4	2	2	2

Разом за змістовим модулем 1	42	14	6	10	12
Змістовий модуль 2. Внутрішньошкільний контроль та виховна робота у малокомплектній початковій школі					
Тема 5: Функції, методи та види внутрішньошкільного контролю в МКШ	11	4	1	4	2
Тема 6: Педагогічний аналіз як складова управління навчально-виховним процесом у МКШ	7	2	1	2	2
Тема 7: Організаційно-педагогічні умови та завдання виховної роботи в сільській малокомплектній школі. Організація діяльності різновікових груп	12	4	2	2	4
Разом за змістовим модулем 2	30	10	4	8	8
Усього годин	72	24	10	18	20

5. Теми практичних занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
	Змістовий модуль I. Дидактико-організаційні особливості навчально-виховного процесу в МКШ	
1	Тема 1: <u>Малокомплектна початкова сільська школа як тип навчально-виховного закладу в системі освіти України: стан, проблеми та перспективи розвитку</u> 1. Нормативні документи з питань організації діяльності малочисельної і малокомплектної сільської школи та їх реалізація. 2. Малокомплектна сільська школа як об'єкт державної політики в галузі освіти. 3. Стан та перспективи розвитку малокомплектних початкових сільських шкіл у Волинській області.	1
2	Тема 2: <u>Теоретичні аспекти організації та особливості планування навчального процесу в малокомплектній сільській школі</u> 1. Зовнішні і внутрішні умови ефективної організації навчально-виховного процесу в МКШ. 2. Варіанти об'єднання класів у комплекти. Врахування контингенту учнів та кількості учителів у школі. 3. Два підходи у складанні розкладу занять: поєднання уроків різнопредметного і однопредметного змісту.	1
3	Тема 3: <u>Структура побудови уроків у малокомплектній початковій сільській школі різної структури</u> 1. Сучасний урок в умовах класу-комплекту: а) визначення теми і мети уроку в кожному класі; б) відбір змісту і методичне забезпечення уроку; в) підготовка навчального обладнання. 2. Диференціація та індивідуалізація навчання на всіх етапах уроку у класі-комплекті. 3. Структурні особливості уроків у класі-комплекті залежно від їх мети і змісту. 4. Особливості побудови спільного плану для всіх класів комплекту. Залежність змісту уроку від теми у кожному класі, кількості класів у	2

	комплекті, змісту предметів, поєднаних на уроці, рівнів сформованості в учнів прийомів самостійної роботи.	
4	<p>Тема 4: <u>Дидактичні особливості різнопредметних, однопредметних та однотемних уроків. Психолого-педагогічна сутність і функції самостійної роботи та навиків самоконтролю в малокомплектній школі. Підручники, наочні посібники, дидактичний матеріал, інструкції та алгоритмічні приписи, їх застосування в умовах класу-комплекту</u></p> <p>1. Види самостійної роботи на уроках у класі-комплекті під час: - підготовки до вивчення нового матеріалу; - засвоєння і закріплення нового матеріалу; - формування умінь і навичок.</p> <p>2. Місце самостійної роботи в структурі уроку кожного класу, її тривалість, зміст та обсяг завдань, передбачення можливих труднощів.</p> <p>3. Методика використання переносної дошки із записами правильних відповідей, таблиць, різних видів карток та інструкцій, алгоритмів, зразків міркування для виконання самостійних вправ та самоконтролю.</p> <p>4. Вироблення в учнів класу-комплекту умінь працювати з підручником, книжкою.</p> <p>5. Основні прийоми роботи з підручником: а) знаходження в тексті правил, визначень, законів; б) аналіз ілюстративного матеріалу відповідно до завдань учителя; в) самостійне ознайомлення із текстом підручника й виділення головної думки; г) поділ тексту на частини, складання плану; г) складання схем, таблиць за матеріалом підручника; д) вивчення прикладів, зазначених у підручнику і наведення аналогічних; е) відповіді на запитання самоконтролю.</p>	2
	Змістовий модуль 2. Внутрішньошкільний контроль та виховна робота у малокомплектній початковій школі	
5	<p>Тема 5: <u>Функції, методи та види внутрішньошкільного контролю в МКШ. Технологія контролю, науково-педагогічні вимоги щодо забезпечення його дієвості. Різноманітність методів контролю. Форми контролю та їх доцільність</u></p> <p>1. Функції керівника та технологія контролю в умовах СМКШ.</p> <p>2. Форми контролю.</p>	1
6	<p>Тема 6: <u>Педагогічний аналіз як складова управління навчально-виховним процесом у МКШ</u></p> <p>1. Наукові основи педагогічного аналізу, його специфіка в малокомплектній школі.</p> <p>2. Види аналізу, умови його ефективності.</p>	1
7	<p>Тема 7: <u>Організаційно-педагогічні умови та завдання виховної роботи в сільській малокомплектній школі. Організація діяльності різновікових груп. (2 год.)</u></p> <p style="text-align: center;">План</p> <p>1. Особливості структури учнівського колективу малокомплектної початкової сільської школи. Формування угруповань територіального типу.</p> <p>2. Взаємозв'язок виховного процесу школи з сільською громадою.</p> <p>3. Побудова системи виховного процесу за моделлю “Людина – родина – рід – громада – країна – держава” у соціалізації особистості</p>	2

	молодшого школяра. 4. Шляхи формування в учнів класу-комплекту вміння самоорганізації та саморегуляції. 5. Специфіка організації позакласної та позашкільної виховної роботи в малокомплектній початковій сільській школі	
	Разом	10

6. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль І. Дидактико-організаційні особливості навчально-виховного процесу в МКШ		
1	Тема 1: Малокомплектна початкова сільська школа як тип навчально-виховного закладу в системі освіти України: стан, проблеми та перспективи розвитку	2
2	Тема 2: Теоретичні аспекти організації та особливості планування навчального процесу в малокомплектній сільській школі	2
3	Тема 3: Структура побудови уроків у малокомплектній початковій сільській школі різної структури	6
4	Тема 4: Дидактичні особливості різнопредметних, однопредметних та однотемних уроків. Психолого-педагогічна сутність і функції самостійної роботи та навиків самоконтролю в малокомплектній школі. Підручники, наочні посібники, дидактичний матеріал, інструкції та алгоритмічні приписи, їх застосування в умовах класу-комплекту	
Змістовий модуль 2. Професійно-педагогічне спілкування		
5	Тема 5: Функції, методи та види внутрішньошкільного контролю в МКШ	2
6	Тема 6: Педагогічний аналіз як складова управління навчально-виховним процесом у МКШ	2
7	Тема 7: Організаційно-педагогічні умови та завдання виховної роботи в сільській малокомплектній школі. Організація діяльності різновікових груп	4
	Разом	20

6. Методи навчання

Лекції, бесіди, консультації (індивідуальні та групові, ділові та рольові ігри, інтерактивні методи, вправи).

7. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень студентів є структурні компоненти їх навчальної діяльності. При цьому аналізу підлягають такі компоненти:

- змістовий (знання про об'єкт вивчення): повнота, правильність, логічність, усвідомленість, вербалізація, застосування знань;
- діяльнісно-поведінковий (дії та способи дій – предметні, розумові, загальнонавчальні);

- емоційно-мотиваційний (мотиви та ставлення до навчання): характер, сила, дієвість і сталість даного компоненту;
- ціннісний (вираження суджень та оцінок щодо значущості вивчення курсу, аналіз та самооцінка навчальних досягнень).

Саме ці характеристики покладені в основу визначення рівня успішності навчання, загальних критеріїв оцінювання та відповідних оцінок у балах.

Методи і засоби діагностування знань і умінь студентів:

- усна співбесіда за матеріалами розглянутої теми на початку наступної лекції (10-15 хв.);
- письмове фронтальне опитування на початку чи в кінці лекційної частини курсу (10-15 хв.);
- фронтальний тестовий контроль за матеріалами кількох тем лекційної частини курсу (на початку практичних чи семінарських занять, 10-15 хв.);
- письмова перевірка у вигляді контрольних та тренінгових завдань;
- завдання для самостійної, індивідуальної роботи студентів.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів. Тому, підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається з сумарної кількості балів:

- поточне оцінювання з відповідних тем (максимально 40 балів);
- підсумкове оцінювання з відповідних тем (максимально 60 балів) за дві модульні контрольні роботи (максимально по 30 балів).

Поточний контроль (мах = 40 балів)							Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1							Модуль 2		
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				МКР 1	МКР 2	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	30	30	100
6	6	6	6	5	5	6			

Критерії оцінювання

90-100 балів ("відмінно"). Глибоке оволодіння вузловими питаннями із тем. Системне, усвідомлене використання даної інформації. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими змістовими блоками. Вільна орієнтація і використання необхідного категорійно-понятійного апарату при розкритті проблеми.

Мова чітка і логічна. Здатність до аналітико-узагальнюючого викладу питання, вміння формулювати висновки і пропозиції по суті проблеми.

82-89; 75-81 балів ("добре"). В цілому цілісне, усвідомлене оволодіння матеріалом, віднесеним до даного питання. В окремих випадках рівень засвоєння інформації недостатній.

Аргументація при відповідях на питання, логічність і взаємозв'язок у викладі матеріалу дещо занижені. Відчуває труднощі при відповідях на питання, у формулюванні узагальнень і висновків.

67-74 балів ("задовільно"). Фрагментарне, несистемне відтворення інформації. Наводить

лише окремі складові питання, без необхідного усвідомлення і взаємозв'язку.

59-1 балів ("незадовільно"). Необхідним категорійно-понятійним апаратом не володіє. Робить безуспішні спроби висвітлення питання на репродуктивному, механічному рівні. Не розуміє суті питання, відповідає не по суті.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

9. Методичне забезпечення

1. Підручники, навчальні посібники, що розкривають зміст даної дисципліни.
2. Необхідна нормативна документація для ВНЗ.
3. Необхідна методична документація для ВНЗ.
4. Технічні, наочні засоби навчання.
5. Комплекс вправ, ситуацій, ділових ігор.

10. Список джерел

Основна література:

1. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш.А. Амонашвили. – Минск: Университет. изд-во., 1990. – 80 с.
2. Анисин Н.М. Большие заботы маленькой школы / Н.М. Анисин // Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1986. – 23 с.
3. Баранівська Л.В. Однотемні уроки українського читання / Л.В. Баранівська // Початк.школа, 1990. - № 11. – С.31-35.
4. Берладин О.А. Процес функціонування малокомплектних початкових сільських шкіл / О.А. Берладин // Соціалізація особистості: Міжкафедральний збірник наукових статей. – К.: НПУ, 1999. Випуск 2. – С.223-229.
5. Берладин О.А. Різновіковий колектив у малокомплектній початковій сільській школі / О.А. Берладин // Початк.школа. – 1989. - № 6. – С.38-42.
6. Берладин О.А. Формування духовності учнів у малокомплектній школі / О.А. Берладин // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк, 1997. - № 7. – С.45-46.
7. Гаркунова И.Л., Жикалкина Т.К. Самостоятельная работа учащихся на уроках чтения и математики в малокомплектной школе / И.Л. Гаркунова, Т.К. Жикалкина. – М.: Педагогика, 1984. – 27 с.
8. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
9. Горбач М.С. Особливості спілкування учнів комбінованого класу / М.С. Гобач// Початк.школа. – 1990. - № 7. – С.27-34.
10. Завацька Л.А. Проблеми підготовки вчителя сільської школи : монографія / Л.А. Завацька – Луцьк: Надстир'я, 1993. – 132 с.

11. Зайкин М. Сельская малочисельная: уровень базовый и повышенный / М. Зайкин // Народное образование. – 1997. - № 9. – С.105-108.
12. Концепція школи нової генерації. – Українська національна школа – родина // Українознавство, програми, документи. – К., 1995. – С.79.
13. Котов В.В. Организация учебно-воспитательного процесса в малокомплектной школе / В.В. Котов. – Л.: ЛГПИ, 1986. – 81 с.
14. Кочеров В. З досвіду організації навчально-виховного процесу в сільській школі / В. Кочеров // Початк.школа. – 2001. - № 6. – С. 38-39.
15. Кривошеев В.Ф., Кузнецов В.И. Интенсификация учебного процесса в сельской малокомплектной школе / В.Ф. Кривошеев, В.И. Кузнецов // Нач.шк. – 1987. - № 5. – С.37-59.
16. Кузнецов В.И., Жикалкина Т.К. и др. Нужны ли специальные учебники для малокомплектных школ ? / В.И. Кузнецов, Т.К. Жикалкина // Нач. школа. – 1989. - № 7. – С. 57-59.
17. Лисенко Н.М. Раціональні прийоми самостійної роботи на однотемних і однопредметних уроках / Н.М. Лисенко // Початкова школа. – 1986. - № 12. – С.49-50.
18. Мазур Г.Г. Методичні рекомендації з питань методики проведення однопредметних однотемних уроків в малокомплектній школі / Г.Г. Мазур. – ОГУВ. – Чернігів, 1984. – 13 с.
19. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса / А.С. Макаренко // Пед.соч.: В 8 т. – Т.І [сост. Л.Ю.Гордин, А.А.Фролов]. – М.: Педагогика, 1983. – С.267-329.
20. Мелешко В. Організація методичної роботи в сільській малокомплектній школі / В. Мелешко// Початк.школа. – 2000. - № 5. – С.41-43.
21. Мелешко В. Організація управління малокомплектною початковою школою / В. Мелешко // Початк.школа. – 2002. - № 1. – С.50-53.
22. Мелешко В. Проблеми сільської малочисельної школи / В. Мелешко // Початкова школа. - № 2. – 1999. – С.1-2.
23. Мелешко В. Шкільне діловодство в малокомплектній початковій школі / В. Мелешко // Початк.школа. – 2001. - № 2. – С.2-3.
24. Наукові основи організації педагогічного процесу в навчально виховному закладі “школа-дитячий садок” // Зб.наукових праць [Голов.ред. В.Г.Кузь]. – К.: Наук.світ, 2000. – 120 с.
25. Нечитайло А.М. Духовне начало малокомплектної / А.М. Нечитайло // Початк.школа, 1990. - №9.- С.44-47.
26. Овчинникова А.Г. Организация начала урока в малокомплектной школе/ А.Г. Овчинникова // Нач. школа. – 1975. - № 6. – С.73-75.
27. Онишків З.М. Організація навчально-виховного процесу в групах-комплектах / З.М. Онишків // Початкова школа. – 1986. - № 7. – С.25-26.
28. Онишків З.М. Сільська початкова малокомплектна школа в умовах переходу на нову структуру і зміст освіти / З.М. Онишків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, № 5. – 2001. – С.6-9.
29. Організація і методи роботи вчителя з двома класами [Під ред. С.Х.Чавдарова]. – К.: Рад.школа, 1951. – 138 с.
30. Савельєва С.С., Круть Л.І., Мельничук Т.Й. Проблеми малокомплектної / С.С. Савельєва, Л.І. Круть, Т.Й. Мельничук // Поч.школа. – 1991. - № 8. – С.34-37.
31. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
32. Савченко О.Я. Про стан та перспективи розвитку загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості / О.Я. Савченко // Початк.школа. – 1999. - № 1. – С.1-3.
33. Савченко О.Я., Суворова Г.Ф. Навчально-виховний процес в малокомплектній школі: Посібник для вчителів / О.Я. Савченко, Г.Ф. Суворова. – К.: Радянська школа, 1986. – 232с.

34. Самостоятельная работа учащихся в малокомплектной школе [Под. ред. М.А.Мельникова, А.М.Пышкало]. – М.: Педагогика, 1974. – 200с.
35. Санницька М.І. Організація самостійної роботи в класах-комплектах / М.І. Санницька // Початк.школа. – 1985. - № 2. – С.52-54.
36. Сільська малокомплектна школа: проблеми, пошуки, досвід / Матеріали до Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Черкаси, 1998. – 88 с.
37. Степанець Г.І., Кузь В.Г. Школа і дитячий садок / Г.І. Степанець, В.Г. Кузь. – К.: Знання, 1986. – 48 с.
38. Суворова Г.Ф. Внеклассная воспитательная работа в сельской начальной школе. Из опыта работы. / Г.Ф. Суворова // – М.: Просвещение, 1980. – 111 с.
39. Суворова Г.Ф. Перспективы начальной малокомплектной школы / Г.Ф. Суворова // Нач.школа. – 1986. - № 4. – С.69.
40. Сухомлинський В.О. Поради вчителів однокласної школи / В.О. Сухомлинський. – В кн.: Сто порад вчителів. – К.: Рад.школа, 1984. – С.113-115.
41. Трішневська Г.Б. Організація діяльності учнів різновікових груп / Г.Б. Трішневська // Початк.школа, 1995. - № 8. – С.12-13.
42. Шацкий С.Т. Школа и быт деревни / С.Т. Шацкий // Пед.соч.: В 4 т. – 1964. – Т.2. – С.198-209.
43. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник / М.Д. Ярмаченко. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

Додаткова література:

44. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Наук. зб. вип.15.– Умань, 2006.– 208 с.
45. Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи.– Умань: РВЦ “Софія”, – 2007.– 148 с.
46. Десятов Т.М., Кобернік О.М., Теплін П.Л., Чепурна Н.М. Наукова управління загальноосвітнім навчальним закладом / Т.М. Десятов та ін.– Харків: Основа, 2003.– 240 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

1. www.education.gov.ua – сайт Міністерства освіти і науки України.
2. www.tnpu.edu.ua – сайт Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка.
3. www.nbuv.gov.ua – сайт Національної бібліотеки ім. В. Вернадського.
4. www.vdu.edu.ua — сайт Волинського державного університету ім. Лесі Українки.